

Çeviri Amaçlı Metin Çözümlemesi

Uygulamalı Bir Rehber

Aslı SELCEN ASLAN
Tutku ÖNCÜ YILMAZ

Dr. Öğr. Üyesi Aslı SELCEN ASLAN - Dr. Öğr. Üyesi Tutku ÖNCÜ YILMAZ

ÇEVİRİ AMAÇLI METİN ÇÖZÜMLEMESİ:

Uygulamalı Bir Rehber

ISBN 978-625-6764-03-3

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2023, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilmektedir.

I. Baskı: Ekim 2023, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

YAZARLAR HAKKINDA

Dr. Öğr. Üyesi Aslı SELCEN ASLAN

Manisa Celal Bayar Üniversitesi İngilizce Mütercim ve Tercümanlık Bölümünde Doktor Öğretim Üyesi olarak çalışmaktadır. Lisans derecesini tam burslu olarak İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Mütercim Tercümanlık Bölümü'nden, yüksek lisans derecesini Yaşar Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalından, doktora derecesini ise İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Anabilim Dalından almıştır. 2008-2018 yılları arasında Yaşar Üniversitesi Mütercim Tercümanlık Bölümünde çalışmıştır. Bu süreçte, dönemin Avrupa Birliği Bakanlığı'yla Avrupa Birliği Müktesebatı Çevirisi projesini hazırlamış ve yürütücülüğünü üstlenmiştir. Bu çalışmadan yola çıkarak hazırladığı doktora tezi "İşlev Odaklı Yaklaşımlar Çerçevesinde Avrupa Birliği Mevzuatı Çeviri Projesi" başlığını taşımaktadır. Araştırma alanları arasında uluslararası kuruluşlarda çeviri, hukuk çevirisi ve çeviri eğitimi bulunmaktadır.

ORCID No: 0000-0001-6065-4960

Dr. Öğr. Üyesi Tutku ÖNCÜ YILMAZ

Manisa Celal Bayar Üniversitesi İngilizce Mütercim ve Tercümanlık Bölümünde Doktor Öğretim Üyesi olarak çalışmaktadır. 2013-2019 yılları arasında Yaşar Üniversitesi Mütercim Tercümanlık Bölümünde ve 2019-2020 yılları arasında Manisa Celal Bayar Üniversitesi İngilizce Mütercim-Tercümanlık Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak çalışmıştır. Lisans eğitimini Yaşar Üniversitesi İngilizce Mütercim Tercümanlık Bölümünde tam burslu tamamlamıştır. Yüksek lisans ve doktora derecesini İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Anabilim Dalından almıştır. Doktora tez çalışması “Çeviri Değerlendirme Kavramına Bütünsel bir Bakış: Türkiye’de Çeviri Eğitimi Programlarında Durum Saptaması” adını taşımaktadır. Araştırma alanları arasında çeviri eğitimi, çeviri amaçlı metin çözümlemesi, çeviri değerlendirme ve metin düzenleme bulunmaktadır.

ORCID No: 0000-0002-1398-7938

SUNUŞ

Çeviri eğitiminin nabzının attığı yer hiç kuşkusuz çevrilmesi amaçlanan metinle kurulan ilişkidir. Gerek metinleri anlama gerekse hedeflenen çeviriye şekil verme, doğal olarak pek çok açıdan öznellikler içerir. Çevirmenliğin mesleki bir boyutu olduğunu düşünüyorsak ve çeviri edincinden söz edebiliyorsak bu ilişkiyi kurmanın yine de temel bir yolu yordamının olması gerekiyor. Bu düşünce çeviribilim çalışmalarına, çeviri öğretim programlarına ve çeviri uygulama dersi veren eğitimcilerin uğraşlarına yansıyor. Çevirmenin metinle kuracağı ilişkiyi kapsayıcı belirgin bir çerçeveye oturtma arayışlarında farklı hatlara tanık oluyoruz.

Alman çeviribilimcilerin adlandırmasıyla literatüre giren “çeviri amaçlı metin çözümlemesi” (ÇAMÇ) terimi bu arayışın hatlarından biri. Aradan geçen yaklaşık 40 yıla rağmen bu konuda köşe taşı sayılacak bilimsel nitelikte ve kuramsal yaklaşıma dayanan yayınların sayısı fazla değil; öğrencilerin kendi derslerindeki uygulamaları anlattığı yayınlarda da rastlantısal bir çeşitlilik çıkıyor karşımıza. Özellikle eğitim süreçlerinde metne nasıl yaklaşılacağı, çeviriye özgüven duyarak yapmak için ilişkinin nasıl kurulacağı eğitim faaliyetlerinin temel bir sorunu ve zorluğu. Elinizdeki kitap tam da bu zorluğun üzerine gidiyor ve dayandığı temelleri de dile getirerek gelişmeleri ileri taşımayı hedefliyor.

Bu kitapta atıf yapılan Sakine ERUZ’un 2008 tarihli *Akademik Çeviri Eğitimi: Çeviri Amaçlı Metin Çözümlemesi* başlıklı kitabını iyi biliyorum. Öğrencinin kolayca izleyebileceği, yine de onu sonuca doğru güvenle ilerletecek ders uygulamaları için iyi bir örnek olarak görüyorum. Uzun yıllar ben de ÇAMÇ dersleri vermiş biri olarak bu kitabın öğrenci üzerinde somut yararını bizzat gözlemlemiştir. ERUZ’un kitabının bir “uygulama temsili” olduğunu düşünüyorum. Kitapta verdiği örneklerle bir simülasyonlar geçidi sunuyor. Öğrenciyi kuramsal bilgiyle ve literatürle uğraştırmadan özümsemiş ve pratiğe uyarlanmış bakış açısını onlara aşıyor.

Bu kitap, ERUZ'un perspektifini devralarak başka düzlemde devam ettiren bir çalışma. İki yazar da İzmir'deki Yaşar Üniversitesi'nde çalışırken lisansüstü eğitimlerini İstanbul Üniversitesi'nde yaptı. İstanbul Üniversitesi öğretim üyesi Sakine ERUZ'un öğrencisi olarak ondan yararlanmış olmaları elbette doğal bir durum, daha sonraki yıllarda Yaşar Üniversitesi bölüm başkanlığı da yapan Sakine Hocayla yoğun alışverişlerinin devam etmiş olması da güçlü bir bağlantının kurulmuş olması bakımından kuşkusuz önemli bir etken. Ama iki kitap arasındaki bağlantı bir vefa ilişkisinin ötesinde anlam taşıyor. Yazarlar, çeviri bölümü öğreticisi olarak ve çeviribilim akademisyeni olarak bu konuya ilgilerini uzun vadede sürdürmüş ve uygulamada verimliliğin nasıl sağlanabileceğinin izini sürmüşler. Bilimde devamlılık ve aşama kaydetmenin gereği de tam burada. Bu çalışmaları da ERUZ'un çalışmasının genişletilmiş ve güncellenmiş bir devamı gibi değil, kendi sorunsalı çerçevesinde ortaya çıkmış bir tamamlayıcısı.

Kitabın iki yazarlı olması ortaya çıkış öyküsünü de yansıtıyor. ÖNCÜ YILMAZ, SELCEN ASLAN'ın yürüttüğü ÇAMÇ derslerinin asistanı olarak ilgilenmeye başladığı bu konuda daha sonra yüksek lisans tezi (2016) yazarak bilimsel derinlik kazandı. Doktorasını 2015'te tamamlayan SELCEN ASLAN'ın tez konusu da belli yönleriyle ÇAMÇ uygulaması içeren bir çeviri projesini değerlendirme çalışmasıydı. ÖNCÜ YILMAZ 2020 yılında doktorasını tamamladıktan sonra ikilinin ÇAMÇ dersiyle ilgili olarak ortak çalışmalarını sürdürmüş olmaları, akademisyenler arası işbirliğinin güzel bir örneği olarak kutlamayı hak ediyor.

Bu kitap ÇAMÇ modellerini incelemiyor. Yani çeviri uygulamasında (bir çevirmenin gerçek süreçlerdeki çalışmasında) ÇAMÇ'ın neyi nasıl kapsayacağı konusunda bir inceleme sunmayı, varolan model denemelerini tartışıp geliştirmeyi hedeflemiyor. Kuşkusuz bu konuda yazarların kendi arka plan bilgileri var ve bunu okurla da paylaşarak kendi yaklaşımları üzerinden bir bakış sunuyorlar. Ama asıl hedef "ÇAMÇ'a ilişkin bilgiyi ve kavrayışı öğrenciye nasıl aktar-

malıyız?” sorusunun peşinden gitmek. ÇAMÇ konusundaki yayınların büyük çoğunluğundan da tam bu yönüyle ayrılıyor. Çeviri eğitiminde öğrenme süreçlerinin nasıl şekillendirilebileceği konusunda çok sınırlı kalan literatüre farklı bir katkı sunuyor.

Bunu yaparken bize eğitimbilimsel inceleme bakımından özel bir vaatte bulunmuyor. Öğrenme süreçlerinin eğitimbilim, öğrenme psikolojisi disiplinlerinin araçlarıyla analizini yapmayı hedeflemiyor; çeviri öğretiminde kendi tercihlerinin arka planını gösteriyor ve gerekçelerini ayrıntılandırıyor. Burada çeviribilimsel bilgiyle, öğretici deneyimi ilişkilendiriliyor. Kitabı anlamlı kılan da bunu öz sorgulamayla ve şeffaflıkla ortaya koyması. Bu yönüyle kitabın öncelikli muhatabı çeviri bölümü eğitimcileri. Kendi başına öğrenmeyi veya öğrenirken sorgulamayı ve kendi öğrenme süreçleri hakkında düşünmeyi seven öğrenciler de bu kitaptan çok yönlü yararlanabilirler.

Bu çerçevede çeviribilimsel literatürle kurulan ilişki de dikkat çekici. Yazarlar, kendi derslerinde gerek arka plan bilgisi olarak gerekse de öğrencinin kaynak olarak kullanmasını istedikleri yayınların derse hangi açılardan katkı yaptığını düşündüklerini ve hedeflediklerini ayrıntılı olarak ifade ediyor. Hazır kaynaklardan yararlanmanın kolaylaştırıcı tarafıyla beraber bunları derste öğrencilere “okutmak” değil, somut bağlantılarla bunlardan yararlanmak gibi dinamik bir ilişki kuruluyor. Dersin amacına bağlı olarak seçilmiş bu kaynaklara eleştirel gözle bakılıyor ve peşinen değer atfetmek yerine somut yararı gözetilerek eğitsel perspektiften değerlendiriliyor.

Metinleri anlamada ve çeviri kararlarını vermede öznellikleri dışlamadan çeviri sürecinin nasıl şekillendirilebileceğini göstermek hiç kolay bir iş değil. Özellikle de öğrenme sürecinde temel bir bakış açısının ve anahtar davranış biçimlerinin kazandırılmasına ihtiyaç var. Farklı metin türlerinin özelliklerini ve farklı çeviri ortamlarının gereklerini göz ardı etmeden bunu yapmak zorlu bir görev. Yazarlar, bu bilinç ve sorumlulukla hareket ediyor ve kitapta da aynı özeni gösteriyorlar.

Bu kitapta ortaya koyulan ders uygulamaları iyi örnek sunmanın yanısıra, bu yönde düşünmeye açılımlar da getiriyor. ÇAMÇ yaklaşımları ve modellerini tartışıyor olmasa da eğitim sürecinde somut sorunlara işaret etmekle, ÇAMÇ modellemeleri konusunda yapılacak çalışmalara da üzerinde düşünülmesi gereken ipuçları veriyor.

Bu çalışmanın ortaya çıkmış olmasını görmekten ve benimle yayın öncesinde paylaşılmış olmasından özel bir mutluluk duydum. ÇAMÇ konusunda düşüncelerime yaptıkları katkıdan dolayı da...

Prof. Dr. Turgay KURULTAY

ÖN SÖZ

Bukitap Yaşar Üniversitesi ve Manisa Celal Bayar Üniversitesi'nde 2011-2022 yılları arasında verdiğimiz Çeviri Amaçlı Metin Çözümlemesi (ÇAMÇ) dersleri çerçevesinde şekillendi. Ders içeriklerinden yola çıkarak ÇAMÇ'a bakışımızı, dersi hazırlama sürecimizi, zaman içindeki değişimleri ve tüm bunların uygulama çalışmalarında nasıl somutlaştığını paylaşmak istedik. Bu kitabın, başka üniversitelerde bu dersi veren veya alanda araştırma yapan meslektaşlarımız için bir paylaşım ve uygulamaya yönelik yardımcı bir kaynak olmasını hedefledik.

ÇAMÇ dersi çeviriye, çeviribilime ve çeviri eğitimine ilişkin deneyimlerimizin temelinde yer alıyor. Çalıştığımız süre boyunca aldığımız akademik eğitim ve edindiğimiz deneyimle çeviriye bakışımız şekillendi ve bu durum verdiğimiz eğitime de yansdı. Müfredatlarımızı bu yaklaşıma koşut tutmak için çalıştık. Yıllar içinde müfredatın birbirini tamamlayan derslerle bir bütün oluşturarak bölümümüzün alana bakış açısını temsil etmesini önemsedik. Öğrencinin iletişim süreçlerini somutlaştırmasına yardımcı kültür dersleri, alanın bilimsel yönünü vurgulayan kuram ve eleştiri dersleri ve bunların mesleki boyutuna karşılık gelen uygulama dersleri bir bütünün parçalarını oluşturuyor. ÇAMÇ, öğrenciye bu bütünlüğü sezdirdiğimiz ve daha eğitim sürecinin başlangıcında alana ilişkin ayakları yere basan bir öngörü kazandırmayı amaçladığımız bir ders.

Öğrencinin gözünden bakabilmek hedeflenen kazanımların gerçekçi olması için önkoşulumuz. Bu kitapla, öğrenci ile dersin keşiştiği ve ayrıştığı noktaları tüm yalınlığıyla sunuyoruz ve uygulama çalışmalarıyla dersin içeriğini nasıl şekillendirdiğimizi anlatıyoruz. Böylelikle, çeviri eyleminin çıkış noktası olan metin çözümlemeyi saydamlaştırabileceğimize, bir diğer deyişle metni kuşatan farklı bilgileri görebilmeyi öğrencilerimizle nasıl paylaştığımızı aktarabileceğimize inanıyoruz.

Bu süreçte yanımızda olan değerli hocalarımıza, çalışma arkadaşlarımıza ve ailelerimize teşekkür ederiz. Ali, Ömer ve Kerem varlığınızla bize kattığınız mutluluk hayatı kolaylaştırıyor. Teşekkür ederiz.

PROF. DR. SAKİNE ERUZ'A TEŞEKKÜR

Bir yaprağa bakarak ağacı, mevsimi, coğrafyayı, o coğrafyanın insanını, alışkanlıklarını ve kültürünü anlatabilir misiniz? Çeviri-bilim alanının değerli hocası Sakine Eruz, çeviri amaçlı metin çözümlemesi dersine yolda bulduğu bir yaprağı getirir, öğrencilere “bu yaprak sizce hangi ağacın?, hangi coğrafyada ve mevsimde yetişmiş olabilir?, peki etrafınızda hiç bu ağacı gördünüz mü?” diye sorar. Her öğrenci kendince bir cevap verir, Sakine Hoca da bu ‘göreliliğin’ alışkanlıklar, ilgi alanları ve kültür katmanlarındaki farklılıklardan kaynaklandığını hayatın akışı içinde anlatır. Öğrencilere etraflarına farkındalıkla bakmanın ne kadar önemli olduğunu göstermek ister.

Nesnelere de kendi öyküsünü anlatan birer metin olduğunu hep canlı tuttuğu coşkusuyla anlatan hocamız, buradan yumuşak bir geçişle çevirinin bir öykü anlatma eylemi olduğunu fark ettirir. Keza çevirmenlerin de birer öykü anlatıcısı olarak etraflarına farkındalıkla bakmalarının önemini vurgular. Ne mutlu ki yüzlerce öğrenci Sakine Hocamızdan aldığı derslerle bu şansa erişti. Bir o kadar kişi de kendisinin gerek kitapları gerekse diğer paylaşımlarıyla bu anlamlı iletişimi sürdürüyor.

Yakaladığımız bu şans bizim için bir çıkış noktası oldu ve öğrencilerimizi çevirinin bu zengin dünyasında nasıl yönlendirebileceğimizi düşünmeye teşvik etti hep. Değerli hocamıza, tüm fedakarlığıyla elimizi tuttuğu ve yolumuzu aydınlattığı için çok teşekkür ederiz.

Aslı SELCEN ASLAN – Tutku ÖNCÜ YILMAZ

İÇİNDEKİLER

Sunuş.....	v
Ön Söz.....	ix
Prof. Dr. Sakine Erüz'a Teşekkür	xi
Giriş	1
Çeviri Amaçlı Metin Çözümlemesi: Derse Yaklaşımımız	5
Dersi Kuşatan Kaynaklar	15
Çeviri Amaçlı Metin Çözümlemesi: Uygulamaya Bakışımız	23
Uygulama Örnekleri.....	35
Sonuç	89
Kaynakça.....	93
Ekler	97

GİRİŞ

Beşeri bilimlerin birçok disiplinde metnin bir başlangıç noktası olduğu vurgulanır. Bu bilim dalları metni kendi alanları çerçevesinde yorumlar. Çevirinin gerek toplumsal yaşamda gerekse küresel bağlamda öne çıkan kendine özgü konumu ve yapısı da çözümleme sürecine farklı katmanlar ekler. Metni bütün boyutlarıyla görebilmenin ötesinde bir çevirinin oluşum süreci içinde konumlandırabilmek işte bu noktada önem kazanıyor. Haliyle, bu konumlandırabilme amacı eğitim sürecini de şekillendiriyor. Metnin ait olduğu kaynak kültürü, ortamı, bağlamı görebilmek ve çoğunlukla da eldeki veri ile yetinmeyip işlevsel bir araştırma yapmak gerekiyor. Bu durumda çeviri öğrenilebilir ve öğretilebilir mi, yoksa yeteneğe dayalı bir eylem mi? Bu, yıllardır çok farklı platformlarda tartışıl原因 bir konu. Yine de çevirmenler, akademisyenler ve çeviri sürecinde farklı roller üstlenen aktörler, çeviride tek bir doğrunun olmadığı veya her şeyin iş sürecine bağlı olduğu konusunda hemfikirlerdir. Buradan yola çıkılım ve çeviri için sezgi, yetenek, bilgi ve çalışmayı içeren ve duruma göre hareket etmeyi gerektiren değişken bir eylem diyelim. İşte eğitim tam da bunları yönetmeyi öğretirse işlevsel olur.

Çeviri eğitimi ağırlıklı olarak uygulamalı bir eğitimidir. Ancak burada sadece farklı uzmanlık alanlarından metinleri çevirme konusunda öğrenciyeye eğitim verdiğimiz bir sistemden bahsetmiyoruz. Zaten akademik çeviri eğitimi ifadesi, alanın düşünsel temellerini ve kuramsal bilgisini de içeriyor. Çeviri eğitiminde uygulama denildiğinde üst bakışta bu uygulamayı kuşatan bir kuramsal dünya var. Eğitimin eyleme dönük olması, benimsediğimiz eğitim anlayışında uygulama derslerini karşımıza çıkarıyor. Bu, kuramı ve uygulamayı ayrı tutmayan, bütünsel bir bakış açısı. “Çeviri bir eylemdir” dediğimizde, çevirinin farklı uzmanlık alanlarını, çevirinin yapıldığı bam-